

СТАН ОХОРОНИ РОДОВИЩ МІНЕРАЛЬНИХ ВОД ЗАКАРПАТТЯ

МАГАРИТА Б.Ю.

Територіальне управління Держнаглядохоронпраці по Закарпатській області

Сьогодні мінеральна вода, як і ліс, та географічне розташування Закарпаття є і мусить утвердитись як економічний потенціал людей, які працюють і живуть в нашому регіоні.

Не можна не відзначити, що наявність вищеназваних факторів власності створює індекси привабливості для інвесторів будь-якої країни в економіку регіону та держави в цілому.

Але вказане покладає також на владу регіону здійснення функції забезпечення безпеки національного ринку, контролю за входженням іноземного капіталу в наше життя, що безумовно ускладнює чи спрощує процес входження як регіону, так і держави в світове співтовариство.

Мінеральна вода сьогодні – це прибутковий сегмент економіки для області, який повинен бути домінантою контролю місцевого самоврядування.

Функції контролю за дотриманням вимог щодо охорони надр згідно з “Кодексом України про надра” та постановою Кабінету Міністрів України покладено на Комітет по нагляду за охороною праці, а безпосередньо в області – на територіальне управління Держнаглядохоронпраці по Закарпатській області.

Щодо мінеральних вод, то ці функції практично зводяться до контролю за правильністю підготовки родовищ мінеральних вод до розробки затверджених експлуатаційних запасів родовищ, за передачею і прийомкою їх в експлуатацію, правильністю і своєчасною розробкою технологічних схем та їх дотриманням всіма споживачами мінеральної води, що користуються родовищем, незалежно від їх відомчої приналежності.

В ці функції, окрім технічного нагляду за безпекою праці та її охороною, входить також охорона надр.

Охорона надр стосовно родовищ мінеральних вод включає:

- дотримання встановленого законодавством порядку надання надр в користування;
- недопущення самовільного користування надрами;
- забезпечення повного і комплексного геологічного вивчення надр;
- правильну розробку родовищ;
- охорону від забруднення;

- охорону від псування і передчасного виснаження;
- раціональне використання добутих вод;
- попередження необґрунтованої і самовільної забудови площі залягання підземних мінеральних вод.

Територіальне управління у відповідності з “Правилами розробки і охорони родовищ мінеральних вод” повинно щорічно погоджувати плани видобутку мінеральних вод, погоджувати буріння експлуатаційних та переобладнання розвідувальних свердловин в експлуатаційні після відповідного оформлення земельних відводів. Теруправління через інспекцію контролює правильність обладнання та безпечність експлуатації каптажних споруд, оснащення їх контрольно-вимірювальними приладами, здійснення експлуатаційним персоналом якісних режимних спостережень та контролю за відбором і витрачанням мінеральних вод; здійснює контроль за наявністю визначених кордонів, округів санітарної охорони родовищ та дотриманням встановлених режимів у зонах округів.

Протягом минулого року нагляд за експлуатацією родовищ мінеральних вод з боку інспекції Держнаглядохоронпраці здійснювався одним державним інспектором, який, крім цього, контролює гірничі підприємства, а з другого півріччя ще й виконує обов’язки заступника начальника інспекції.

Державними інспекторами за минулий рік проведено перевірку стану охорони праці на 1399 підприємствах і організаціях, де виявлено 41588 порушень.

За цей же період перевірено лише 7 родовищ і 23 свердловини, де виявлено 54 порушення, а це, звичайно, дуже мало.

Якщо взяти до уваги, що на поточний рік штатним розписом для Теруправління доведено 35% скорочення, то нагляд за надрами і родовищами мінеральних вод аж ніяк не покращиться.

Тому вихід з цього положення вбачаємо в активізації роботи Міжрегіонального центру раціонального використання мінеральних вод та ГГРЕС об’єднання “Закарпаткурорт”.

Кілька слів щодо дотримання встановленого законодавством порядку надання надр в користування. Відношення керівників підприємств до цього питання залишається негативним. На 01.01.98 р. з 28-ми перевірених споживачів мінвод погодження в Теруправлінні Держнаглядохоронпраці на одержання спеціальних дозволів (ліцензій) мають лише 6 підприємств, серед них: мале спільне підприємство “Насос” – на розробку Великокорозтоцького родовища термальних мінвод, мале підприємство “Алекс” та “Мрія” – на розлив вод Поляна-Купіль; Міжгірський завод “Електрон” – на експлуатацію Келечинського родовища; агрофірма “Верховина” – на експлуатацію Костьово-Пастильського родовища. З них дозвіл Комітету Держнаглядохоронпраці отримали всього 4 підприємства, ліцензію не отримало ні одне. Хотілось би звернути увагу підприємців та керівників, що через 5 місяців закінчується продовжений до 01.07.98 р. термін отримання ліцензій на розробку надр, а це процес не одного дня. При такій діяльності можна залишитися поза правовим полем.

Недоліком у справі раціонального використання мінеральної води, а також порушенням державних нормативних актів є те, що керівники підприємств (власники) оформляють у встановленому порядку дозвіл на початок роботи вказаних виробництв. Такому дозволу передують перевірка наявності сучасного обладнання, його надійності, безпечності при експлуатації, наявності технологічної схеми розробки, забезпеченості підприємства навченими кадрами та вирішення питань раціонального використання мінеральної води.

На 01.01.98 р. лише три підприємства мають дозвіл на початок роботи і шість підприємств почали розлив води до 1993 р.

Чіткий облік таких цехів та обсяги випуску ними продукції (розливу води) у порівнянні їх з дебітами свердловин і запасами родовищ, що постачають для них воду, має суттєве значення для забезпечення надійної і раціональної експлуатації родовищ, для попередження псування і передчасного їх виснаження.

Як було сказано в доповіді, обласну адміністрацію турбує питання обліку використання мінеральних вод та охорони їх від розкрадання.

Хочу внести тут ясність.

Комітет по нагляду за охороною праці та його органи на місцях здійснюють державний нагляд за технологічними процесами геологічного вивчення надр, раціональним використанням і охороною їх від зайвих технологічних втрат в процесі видобутку і переробки та відповідністю кількості видобутої сировини потужностям родовищ (дебіту свердловин).

Боротьбою з розкраданням вже видобутої мінеральної води повинні займатись у першу чергу власники свердловин і родовищ, правоохоронні органи та недавно створений Міжрегіональний центр по раціональному використанню родовищ мінеральних вод.

Практично на всіх перевірених підприємствах не оформлені акти земельних і гірничих відводів. Після отримання ліцензії відсутність цих документів являється грубим порушенням “Кодексу України про надра”.

На кожному родовищі в залежності від того, до якої групи за складністю гідрогеологічних, гідротехнічних та геотермічних умов воно відноситься, повинні бути проведені ті чи інші розвідувальні роботи та затверджені запаси Державною Комісією по запасах (ДКЗ) Міністерства геології України.

На даний час не затверджені запаси по Неліпинському, Свалаявському, Плосківському родовищах, дільниці заводу Луги, по св. № 3-рз Голубинського родовища.

Що стосується правильної розробки родовищ:

– правильна розробка родовищ мінвод не можлива при відсутності технологічної схеми розробки, яка визначає спосіб, що забезпечує оптимальний режим експлуатації каптажних споруд, проведення режимних спостережень, систему перекачки, транспортування, заходи по безперебійному забезпеченню водою, порядок і терміни зберігання добутих мінвод, нормативи втрат мінеральних вод при їх відборі, транспортуванні та використанні.

Для зменшення втрат технологічна схема повинна бути затверджена органами Держнаглядохоронпраці. Як можна казати про раціональне використання і правильну експлуатацію родовищ, якщо така схема відсутня на основних родовищах, які експлуатуються, – Неліпинському, Свалаявському, Плосківському? Не проводиться і авторський нагляд за здійсненням рішень, прийнятих в технологічних схемах.

На перевірених підприємствах не було виявлено випадків добового перебору дебіту свердловин, але цього не можна сказати про дотримання погодинного видобутку на деяких родовищах, де дебіт свердловин малий і продуктивність насосів перевищує його. Неправильний відбір мінвод проводився на дільниці “Ведмежий” з св. № 4-к Полянського родовища. Тільки після того як мало не загубили свердловину, були викликані спеціалісти, які розібралися, що там було недоцільно встановлено високопродуктивний насос ЕЦВ 10, причому на глибині вище рівня газової фази. Після проведення очистки свердловини в ній було встановлено насос ЕЦВ-6 на відповідній глибині. Каптажна споруда була обладнана новими контрольно-вимірвальними приладами.

Підходять близько до 100% відкачки дебіту на Синяцькому родовищі.

Для експлуатації родовища в установленому режимі каптажні споруди повинні знаходитись у справному стані, для чого треба своєчасно проводити їх поточні і капітальні ремонти згідно з графіками, які затверджуються керівниками підприємств. Ці вимоги теж не завжди виконуються. Потребують ремонту каптажні споруди на дільниці Поляна Нова Новополянського родовища, а також потрібен частковий ремонт мінералопроводу. На Голубинському родовищі св. № 3-р (завод Луги) знаходиться в незадовільному технічному стані, в даний час використовується як спостережлива. Якщо постане питання про її промислове використання – виникне необхідність проведення капітального ремонту. Крім того, необхідно перезатвердити запаси по цій свердловині.

Досить гостро стоїть питання забезпечення необхідних умов охорони родовищ лікувальних мінеральних вод від забруднення. Не всюди визначені зони округів санітарної охорони, в межах яких забороняється виконання робіт, що забруднюють ґрунт, воду, повітря, спричиняють шкоду зеленим насадженням, сприяють ерозійним процесам та негативно впливають на загальний санітарний стан місцевості.

Якщо по свердловинах, які контролюються управлінням курортів, є оформлені санітарні зони, є їх паспорти, то нічого з цього немає по свердловинах, які експлуатують заводи та цехи розливу. Особливо це стосується заводу ВАТ “Свалявські мінеральні води”.

Не оформлені та не встановлені санітарні зони і округи на Неліпинському, Свалявському родовищах.

Не вирішене питання про виділення площі під зону строгого режиму св. № 47 Плосківського родовища, що знаходиться на земельній ділянці жителя с. Плоске.

Аналогічно стоїть питання щодо встановлення санітарної зони св. № 29 Дравецького родовища, яке в цілому є перспективним як з точки зору запасів мінвод, так і їх природних властивостей.

На Голубинському родовищі на св. № 3-р повністю відсутня огорожа першої санітарної зони, на св. № 7-р перша санітарна зона не витримана за розмірами згідно з паспортом свердловини, огорожа цієї зони потребує ремонту, є вільний доступ до свердловини.

На цьому ж родовищі в районі площ залягання мінеральних вод ведеться забудова житлових будинків без дозволу Територіального управління Держнаглядохоронпраці.

В зоні строгого режиму св. № 7-р відділом архітектури Свалявської райдержадміністрації було видано дозвіл на забудову власного будинку, хоча про недопустимість такої забудови державний інспектор письмово повідомляв райдержадміністрацію.

Таким чином, навіть на найбільш розвиненому Свалявському кущі родовищ, де нерідко відбуваються перевірки, далеко не все благополучно з охороною надр.

Підсумовуючи сказане, можна зробити такі висновки:

1. Стан з охороною надр і раціональним використанням мінеральних ресурсів краю, зокрема мінеральних вод, залишає бажати кращого.

2. Роботи в цій галузі потребують постійної уваги і контролю. При цьому з нашого боку потрібно значно більше приділяти уваги, окрім Свалявського куща родовищ, також експлуатації інших родовищ області. Для цього в Закарпатській державній інспекції треба б мати спеціального галузевого інспектора, який би безпосередньо вів цю галузь.

3. Необхідно налагодити координацію дій Міжрегіонального центру по раціональному використанню мінвод з Держінспекцією для проведення узгодженої та ефективної роботи по охороні надр.

Якщо ж розглядати питання глобально, то для того, щоб мати відчутні зрушення в кращий бік, недостатньо одних рішень та постанов.

Необхідно задіяти економічні важелі, щоб було економічно вигідно господарювати раціонально і правильно. Держава повинна заохочувати тих, хто в кінцевому результаті приносить користь не тільки в матеріальному плані, але й в плані раціонального, бережливого використання її багатств, природних ресурсів, при цьому не забруднюючи та не пошкоджуючи навколишнє середовище. І діяти тут треба не тільки системою адміністративних покарань, але і системою заохочень. Штраф не завжди дає очікуваний ефект. Якщо виробництво процвітає, то керівнику легше та вигідніше сплатити штраф, ніж поступитись значним прибутком для усунення недоліків, а якщо виробництво ледь животіє, то штрафи і закриття цехів його зовсім dokonають.

Правильне, раціональне використання мінеральних ресурсів доцільно було б стимулювати зменшенням оподаткування тих підприємств, які по-державному вирішують ці питання.

Ця конференція буде корисною, якщо її учасники розумно поєднають інтереси бізнесу з любов'ю до свого рідного краю.

Амбітність так само неповноцінна, як і неповноцінність.

Це однаковий гріх особистості, але не допустимий для тих, хто керує власністю регіону.

В області тільки зареєстрованих понад 360 джерел мінеральної води. Бізнесові люди вже торгують просто джерельною водою, яка, як кажуть, “богом дана”. Колись ціна пляшки мінеральної води відповідала вартості самої пляшки.

Сьогодні люди, які хочуть “наповнити ринок” хоч чим (аби наповнити) – “снікерсом”, газом, “петардами” – не думають, що завтра не буде для наших нащадків не тільки мінеральної води, але і просто чистого повітря.

Тому Теруправління пропонує:

– припинити буріння свердловин без попереднього виготовлення проектної документації, відповідного оформлення відводу земельних ділянок, гірничих відводів, розробки технологічних карт;

– оформити необхідну технічну документацію на всі родовища і свердловини, що експлуатуються (ліцензії, акти земельних відводів, гірничі відводи, технологічні карти);

– виконати необхідні роботи по приведенню зон санітарної охорони свердловин у відповідність з вимогами “Правил розробки і охорони родовищ лікувальних мінеральних вод” та “Кодексу України про надра”;

– заборонити прийняття в експлуатацію цехів і підприємств по розливу мінеральних вод без отримання дозволу на початок роботи Територіального управління Держнаглядохоронпраці по Закарпатській області;

– районним державним адміністраціям заборонити забудову в районі площ залягання мінеральних вод без дозволу Держнаглядохоронпраці;

– Міжрегіональному центру раціонального використання мінвод активізувати свою роботу по здійсненню функцій, визначених Положенням про центр. Разом з ГГРЕС об'єднання “Закарпаткурорт” визначити і взяти під контроль відповідність потужностей цехів по розливу мінеральних вод дебітам свердловин (добовим, погодинним, помісячним), з яких вода постачається в ці цехи при дотриманні оптимальних гідрологічних режимів свердловин (особливо на свердловинах, з яких вода вивозиться цистернами);

– визначити перелік підприємств і організацій, які проводять буріння свердловин мінеральних вод, обмежити допуск до цих робіт організацій, які не мають необхідної матеріально-технічної бази, підготовленого технічного персоналу або порушують вимоги діючих норм і правил при виконанні цих робіт, запровадити, окрім існуючого, спеціальний дозвіл облдержадміністрації, екобезпеки та Держнаглядохоронпраці на проведення робіт по бурінню свердловин мінеральних вод.

Summary

PROTECTION OF MINERAL WATERS DEPOSITS IN TRANSCARPATHIA

Magarita B. Ju.

Territorial Department of State Inspection for Protection of Labour in Transcarpathia

The analysis of protection of mineral waters deposits, proper preparing of deposits to exploitation (confirmation of exploitative debits, working out technological schemes for exploitation) is given. Users

of mineral waters must keep these norms, at the same time local organs of State inspection for protection of labour and Interregional centre for rational utilization of deposits must control the execution of these norms. For improvement of today state in deposits protection it is necessary to use economic levers for rational and favourable management.

4. Які невротичні порушення у хворих, що перенесли гастректомію, потребують корекції?
Ми спостерігали 42 хворих на виразкову хворобу шлунка (7 чол.) та дванадцятипалої кишки (35 чол.), які перенесли гастректомію в зв'язку з ускладненим перебігом хвороби – 12 жінок і 30 чоловіків віком $42,3 \pm 1,83$ років. Вік хворих перед початком захворювання – $26,2 \pm 1,55$ років.

Всі хворі пройшли повне клініко-лабораторне та психологічне обстеження з використанням опитувальної анкети Г. АЙЗЕНКА (варіант Ері), тесту малюнкової асоціації С. Розенцвейга, асоціативного експерименту, шкали реактивної стривоженості Спілбергера та скороченого варіанту Бека шкали самооцінки депресії.